

19. Silko, Leslie Marmon Gardens in the Dunes/Leslie Marmon Silko. - Scribner Paperback Fiction Published by Simon and Schuster, 1999. – 480 p.

О.ШОСТАК

ВОПЛОЩЕНИЕ ИДЕИ ВСЕДИНСТВА В РОМАНЕ «САДЫ В ДЮНАХ» ЛЕСЛИ МАРМОН СИЛКО

Статья посвящена выявлению гностических концепций, таких как всеединство, софийность, вечная женственность, в романе американской писательницы Лесли Мармон Силко «Сады в дюнах». Проанализированы зоны коммуникационного пресечения западноевропейской и индейской культуры в свете доктрины гностиков.

Ключевые слова: гностическая доктрина, межкультурная коммуникация, духовность коренных народов Америки, мифология, древнеевропейская культура, всеединство, софийность, вечная женственность.

O.SHOSTAK

UNITY INCARNATIONS IN LESLIE MARMON SILKO'S GARDENS IN THE DUNES

This article is concerned with understanding of how Leslie Marmon Silko uses Gnostic concepts of Sophia and Eternal Femininity to illustrate the idea of unity in her novel *Garden in the Dunes*. Author analyzes and evaluates a long-term communication zone between Western and Indigenous American spirituality.

Key words: gnostic doctrine, multicultural communication, Native American spiritual tradition, mythology, ancient European culture, unity, Sophia, Eternal Femininity.

УДК 821.111

Ірина ШПАК

ПРОБЛЕМИ ПОЕТИКИ СЕРІЇ КНИГ ДЖ. К. РОУЛІНГ В АНГЛОМОВНІЙ КРИТИЦІ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

В даній статті аналізуються актуальні проблеми поетики серії книг Дж.К. Роулінг в англomовній критиці та літературознавстві. Також аналізуються статті західних науковців. Встановлюються жанри, риси котрих були наслідувані Дж.К. Роулінг в її серії про Гаррі Поттера.

Ключові слова: поетика, специфіка жанру, готичний роман, фентезі, шкільна історія.

Проблематика і поетика серії книг Дж. К. Роулінг неодноразово привертала до себе увагу. У роботах на цю тему сформульовано деякі підходи та методи вивчення, які можуть бути враховані при подальшому дослідженні цього феномена. В англomовному літературознавстві важливою проблемою є встановлення джерел образності в книгах Д.К. Роулінг, а також визначення їх жанру. При цьому враховується, що мова йде про явище масової літератури, що функціонує в сучасній соціокультурній ситуації за її законами.

Англomовна критика і літературознавство, відгукуючись на неймовірний успіх серії книг Дж. К. Роулінг, зробили кілька важливих висновків про специфіку їх поетики, джерела сюжетів, міфологічні алюзії, використанні кліше і зразки, характерні для попередніх текстів, у т.ч. «шкільних» повістей і готичного роману, між тим, лишаючи поза увагою аналіз серії як такої, що належить до жанру фентезі. Причиною цього є відсутність у західній науці спеціального терміну: усі явища такого типу поєднуються у понятті «фантастика».

Дж.К. Роулінг задумала серію з семи романів, а це число традиційно означає створення довгої історії, як у, наприклад, «Хроніках Нарнії» Клайва Льюїса. Вона ретельно розробила біографії своїх героїв і розрахувала періоди їхнього дорослішання, що збігаються з сімома частинами серії. Певною мірою можна говорити, що жанр книг Дж. К. Роулінг є синтетичним, і визначається він поєднанням елементів фантастики, таємних історій і «шкільних історій», пригодницького роману, з елементами готичного роману.

Ще одне джерело художньої образності у Дж.К. Роулінг – античність. Ім'я одного з професорів магічної школи – Мінерва, ім'я Аргус відсилає до імені монстра, створеного Герой, щоб стежити за Зевсом, та ін. Спуск у підземелля викликає в пам'яті аналогію зі спуском Енея в підземне царство. Міфологічні прообрази забезпечують пізнаваність, а також певну клішованість, задану аналогіями.

Ф. Мартін, автор статті «Harry Potter and the Fundamentals of Fantasy», не бачить нічого виняткового в успіху серії. «Despite the boom, fantasy is hardly a new phenomenon. Although nothing like the

worldwide appeal of the Potter series, Richard Adams 'Watership Down' was widely read in the 1970s by readers of all ages. Tolkien's Lord of the Rings rose to popularity in America in the 1960s in paperback. Older greatest hits include The Wind in the Willows (1908) , The Wonderful Wizard of Oz (1900), and Alice's Adventures in Wonderland (1865). Literary giants such as William Shakespeare, Charles Dickens, Rudyard Kipling , and Oscar Wilde all wrote major works of fantasy» [2]. Ф. Мартін зіставляє серію книг Дж. К. Роулінг з серією Толкієна, а також з книгами Л. Керролла, Кіплінга і навіть Шекспіра. Автор статті вважає, що можливості фентезі не вичерпані і до цих пір, і прикладом тому може служити успіх Дж.К. Роулінг

Ф. Мартін описує шлях письменниці до нього, підкреслюючи її наполегливу працю, невтомне учнівство у своїх попередників. У загальному вигляді він виділяє вісім аспектів, що характеризують жанр її творів і зумовили особливості читацького успіху. Першим він образно називає, використовуючи біблійну ремінісценцію, «Put new wine in old bottles» [2]. Йдеться про мистецтво переробки традиційних і плідних для літератури тем і мотивів. «...Rowling used themes seen in stories from the Arthurian cycle to works by Roald Dahl, Ursula Le Guin, and others. For instance, in Eva Ibbotson's 1994 book, The Secret of Platform 13, there is a portal to a magical kingdom: under Platform Thirteen of King's Cross Railway Station.» It is a «secret door» found «behind the wall of the old gentlemen's cloakroom with its flappy posters.» The premise is quite similar to Rowling's Track 9 ¾ , also at King's Cross station» [2]. Зазначимо, що Ф. Мартін навів приклад не стільки переробки, скільки буквального запозичення.

Стаття Е. Мюррей «Гаррі Поттер і готичний роман» присвячена тій же самій проблемі, що і робота Ф. Мартіна, і побудована подібно до неї. Автор виділяє кілька аспектів, що характеризують поетику серії про Гаррі Поттера, проте виходить з того, що книги Дж. К. Роулінг тісно пов'язані з особливостями готичного роману, що був популярним у вісімнадцятому та дев'ятнадцятому століттях. Е. Мюррей наполягає, що «Гаррі Поттер» повинен вивчатися не тільки як дитяча книга або фентезі, але і як «частина довгої і успішної історії готичного роману» («Not only does Harry Potter deserve study as a children's book or fantasy, but also as a part of the long and successful history of the Gothic novel»

[3]). Автор статті дає перелік творів, котрі відносяться до цього жанру, прокреслює його особливості у ХХ ст. навіть у кінематографі і вважає, що гнучкість жанру є причиною його спрямованості до найширшої аудиторії і заслуговує вивчення його в академічному середовищі.

З жанром готичного роману книги Дж. К. Роулінг пов'язує і використання надприродного. Е. Мюррей спирається на теорію літературного надприродного в готичному романі, запропоновану Ц. Тодоровим. Дослідник вважав, що в класичному готичному романі існує два типи надприродного: «надприродне пояснене» і «надприродне прийняте». Перший виникає тоді, коли автор, зрештою, пояснює своєму читачеві, що, наприклад, ніяких привидів не існує, а під виглядом примари діяв переодягнений у нього персонаж (Е. Редкліфф). Таке використання надприродного нічого спільного не має з мотивами потойбічної сили і лише імітує їх для створення цікавості. Другий тип – це використання надприродних явищ без всяких раціональних пояснень: читач буде змушений прийняти їх існування. Саме до цього типу належать книги Дж. К. Роулінг. Як і в деяких казках, читачеві не прийде в голову шукати пояснення тому, чому Гаррі Поттер притягує предмети або впливає на них заклинаннями: це приймається як невід'ємна умова історії, котра розповідається.

Е. Мюррей відзначає, що серія Дж.К. Роулінг «кидає виклик» спробам класифікацій, що вживаються академічною наукою. Але молодий читач не зобов'язаний розбиратися в різних елементах сюжетів і рівнях сенсу, а читач дорослий здатний підключатися до міфів і аналогіям з інших історій. Погляд на книги Дж. К. Роулінг крізь призму готичного роману відкриває, за її словами, нові можливості для вивчення феномену «Гаррі Поттера». Погоджуючись в цілому з висновками, до яких приходять дослідники, відзначимо, що серія Дж.К. Роулінг все ж не може всерйоз розглядатися як продовження або засвоєння традицій готичного роману. Як продукт масовий, звернений до найширшого кола читачів, вона адаптує досягнення класичної літератури і доносить їх читачеві в «полегшеному» вигляді. Це стосується й інших елементів, виявлених в книгах Дж. К. Роулінг.

Другий можливий шлях для розуміння особливостей поетики книг Дж. К. Роулінг – виявлення в них деяких критеріїв казки. Як і

в цьому жанрі, письменниця використовує «міфологічний стиль» без апеляції до релігії; в світі, створеному нею, живуть фантастичні істоти (гобліни, кентаври) і представники спільноти майстрів; використовуються магичні засоби та предмети (чарівна паличка, чарівний плащ та ін.); перетворення Гаррі у майстри, що володіє магичною силою, його преображення. Автор статті порівнює цей аспект з перетворенням Попелюшки з поганулі в принцесу після отримання подарунків від доброї феї. Крім того, Дж. К. Роулінг пише не про звичайне життя, а створює свій власний замкнутий світ зі своїми законами, правилами, схожий на світи Льюїса і Толкіна.

Зіставлення з поетикою казки приводить автора публікації до висновку про те, що в серії Дж. К. Роулінг компенсуються ті підсвідомі побоювання, страхи, які завжди притаманні читачам, а це важлива особливість масової літератури. Перевагою книг є й те, що за допомогою магії герой не може досягти своєї мети. Він навчається магії, але використовуючи її можливості, наприклад, він не може скласти іспит та отримати високу оцінку. Як і в казці, Дж. К. Роулінг апелює не до сил зла, а до вічних цінностей: сім'ї, любові, дружби, перемоги добра над злом.

Автор статті вважає, що книга говорить про проблеми дитинства, а надприродне є лише антуражем для цього. «Гаррі Поттер» допомагає читачеві справлятися зі страхами, проблемами соціальної адаптації та прищеплює інтерес до читання. «The book does not encourage evil-doing but, rather, depicts a growing hero fighting against evil to preserve the good in his world. It does not even break entirely new ground in children's fantasy. The book instead relies on the great body of literature that came before it, in the forms of mythology and fairy tales, and draws inspiration from those classic forms» [4]. Незважаючи на хвилю критики, яка обрушилася на Дж.К. Роулінг, автор статті вважає за необхідне всерйоз говорити про її феномен у контексті міфології і казки.

У ряді публікацій відзначається, що однією з причин успіху «Поттеріани» є використання формату так званих «шкільних» історій. У статті «Crusading Right and Wrong: The Moralities of Harry Potter» (2000) йдеться про те, що в суперечках про ці книги, що розгорнулися на сторінках світової преси, не враховується етичний момент. Серія ставить і вирішує проблеми, які завжди були

характерні для «шкільних історій». Боротьба добра і зла в ній стає випробуванням героя, його вчинки важко оцінити однозначно, він досить часто вагається і йому важко відразу зробити однозначний вибір, а це, певною мірою, спонукає читачів замислитись та розвиває в них почуття справедливості. Дж.К. Роулінг торкається також питань шкільної освіти і показує можливості іншого типу навчання. Її книги допомагають читачам розвиватися. На думку автора публікації, серія може бути віднесена до тієї групи книг, в якій герої – діти, незважаючи на їх вік, можуть самостійно вирішувати проблеми, котрі постають перед ними.

Симптоматичним є і вік героя: з одинадцяти до сімнадцяти років, тобто період, коли відбувається самоідентифікація і визначаються найважливіші моральні цінності.

Засобом для реалізації змісту є подорож. Центральний персонаж росте поряд з іншими героями, які відрізняються від нього, події підштовхують його до «етичних міркувань», тобто рішенням, що і як він повинен зробити. «Harry's growing up goes hand in hand with following his own new found ideals. He has to build some kind of ethical framework for himself, which is something all children do, subconsciously, while aging. Like Carroll's Alice and Stevenson's Jim Hawkins, Harry goes on the greatest adventure of his life: growing up and learning along the way» [1]. Безсумнівним достоїнством є й те, що Дж. К. Роулінг створює не чорно-білий світ, в якому багато неоднозначних подій. Починаючи зі Стівенсона, література залишала місце для зображення суперечливих людей і подій. Оскільки ніхто за своєю природою спочатку не є ні хорошим, ні поганим, книги Дж. К. Роулінг дають читачеві можливість для вибору. Такою ж важливою автору публікації представляється і проблема минулого: саме в ньому знаходяться причини, що призводять героїв до непристойною вчинків.

Найважливіша функція літератури для дітей – навчальна, і в цьому сенсі серія дає читачеві чимало інформації начального та розвивального характеру. «...Rowling educates in many ways. There is a lesson to be found in the multifaceted way she characterizes her literary personae, in the ways politics function within Harry Potter – realistically bureaucratic – and even in the details. These details are the magical elements that all stem from established and well-known sources

that are likely to re-enter the educational lives of children. There are the ancient mythological creatures, the references to folkloric tales and the Latin names and terminology. Additionally, there are many etymological sources Rowling uses when constructing names and nouns for her magical world» [1]. Ці аспекти книг про маленького чарівника дозволяють автору статті відповісти на закиди, адресовані Дж.К. Роулінг, в аморальності та пропаганди магії. Навпаки, в контексті «шкільної» літератури вони стали кроком вперед, оскільки історії з життя школярів забезпечені пригодами та неймовірними подіями.

Книги, написані Дж.К. Роулінг, належать до масової літератури й адресовані широкому колу читачів. Їх успіх пояснюється точною відповідністю читацькому очікуванню, апеляцією до певного віку читачів, використанням сюжетних кліше і комбінацією елементів жанрів фентезі в його дитячому варіанті, пригод, «шкільних» повістей, пригодницького роману та ін. Створений у романах світ сприймається читачами як реальний, незважаючи на існування в ньому нереальних тварин, рослин, наділення героїв надприродними здібностями. Цей світ паралельний реальному, багато його прикмет (транспорт, засоби зв'язку, пошта, органи управління) нагадують сучасне суспільство).

Фантастичний світ замкнутий, проникнення в нього можливе лише для посвячених. Ці елементи відповідають жанру фентезі. Зі «шкільної історії» в романи Дж. К. Роулінг перекочували такі сюжетні кліше: приїзд у нову школу учня, що залишився без батьків; положення вигнанця; завойовання дружби товаришів, перехід з ролі аутсайдера в центр шкільного життя. Моментами, які ускладнюють його становище в школі, є погане знання правил, відсутність підтримки від батьків або опікунів, фінансовий стан та ін.

У книгах про Гаррі Поттера є і «пам'ять» про жанр готичного роману: замкнений світ, наявність у ньому таємничих зон, заборонених для відвідування; присутність привидів та їх активна участь у житті персонажів; інтер'єри середньовічних замків тощо. Те, що Дж. К. Роулінг зуміла створити синтез цих елементів та врахувати рівень очікування її читачів, і забезпечило успіх її серії. У нечисленних публікаціях,

присвячених поетиці книг Дж. К. Роулінг, намічені можливі шляхи її вивчення. Вони безсумнівно повинні бути враховані при осмисленні своєрідності її серії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАУРИ

1. Brekelmans Roos. Crusading Right and Wrong: The Moralities of Harry Potter : Academic Writing / Roos Brekelmans. 21th of June 2006. [Електронний ресурс]. Режим доступа к статье: <http://home.kabelfoon.nl/~boshuis/Journalismessay.htm>

2. Martin Philip. Harry Potter and the Fundamentals of Fantasy / Philip Martin // Great Lakes Literary. Editorial and Custom Publishing Support. for Authors and Educators. [Електронний ресурс]. Режим доступа: http://www.greatlakeslit.com/articles/harry_potter.html

3. Murray Elizabeth. Harry Potter and the Gothic Novel / Elizabeth Murray // The Leaky Cauldron/ The Most Trusted Name in Potter/ [Електронний ресурс]. Режим доступа: http://www.the-leaky-cauldron.org/features/essays/issue8/gothic_novel

4. Saving Harry: Clearing the Controversy Over Harry Potter and the Philosopher's Stone. [Електронний ресурс]. Режим доступа: http://colleenfischer.tripod.com/writing/essays/saving_harry.html

И. ШПАК

ПРОБЛЕМЫ ПОЭТИКИ СЕРИИ КНИГ ДЖ. К. РОУЛИНГ В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КРИТИКЕ И ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ

В данной статье анализируются актуальные проблемы поэтики серии книг Дж.К. Роулинг в англоязычной критике и литературоведении. Также анализируются статьи западных исследователей. Устанавливаются жанры, черты которых использует Дж.К. Роулинг в ее серии о Гарри Поттере.

Ключевые слова: поэтика, специфика жанра, готический роман, фэнтези, школьная история.

I. SHPAK

PROBLEMS OF POETICS IN SERIES OF BOOKS J.K.ROWLING IN ENGLISH CRITICS AND LITERARY CRITICISM

In the given article the problems of the Harry Potter series' genre in literary criticism are analyzed. The articles by foreign scientists are analyzed as well. The genres whose features J.K. Rowling uses in her Harry Potter series are determined.

Key words: poetics, specific features of the genre, gothic novel, fantasy, school story.